

Lund 25 februari 2008
Till Kansli HT
Ansökan om forskningsmedel för
ett flerdisciplinärt forskningsprojekt.

Sökande

MIA-MARIE LUNDÉN HAMMARLIN, doktorand (vid projektets start fil.dr) vid Etnologiska institutionen, Humanistiska fakulteten, historisk-filosofiska sektionen.

GUNILLA JARLBRO, professor, Enheten för Medie- och kommunikationsvetenskap, Samhällsvetenskapliga fakulteten.

MEDIEDREVETS MEKANISMER OCH DESS AKTÖRER

Projektbeskrivning

I Sverige har flera politiker, såsom Ove Rainer, Mona Sahlin, Stig Malm, Björn Rosengren, Anna-Greta Leijon, Laila Freivalds, Lars Danielsson och Tiina Rosenberg, tvingats avgå från sina poster i samband med politiska affärer (flera av de namngivna har dock återkommit, om än inte på samma post så i form av annan ledande position inom samhällslivet). I samtliga av de ovan nämnda fallen har de inblandade huvudpersonerna förklarat sin politiska sorti med att trycket från medierna blev för stort. Men även personer från andra samhällssektorer har utsatts för den här typen av mediebevakning. Exempelvis kan vi här nämna Ireen von Wachenfeldt, ordförande för kvinnojourernas riksorganisation, som blev vida känd för sitt uttalande "Män är djur", Eva Lundgren, professor, som anklagades för att bedriva oseriös forskning och tjänstemännen vid Vetlanda kommun som nyligen utsattes för hård mediebevakning efter ett uppmärksammat reportage i svt:s *Uppdrag granskning*. Fallet Louise i Vetlanda kommun kom i efterhand att granskas av en oberoende utredare. Utredningen omfattade totalt 107 sidor och beträffande mediebevakningen skriver utredaren följande:

Jag hade inte tänkt skriva något om Uppdrag granskningens program "Berättelsen om Louise" som sändes den 10 april 2007. När jag efter hand fick klart för mig hur mycket i programmet som inte stämmer med verkligheten, att fakta manipulerats eller förtigits samt vilka allvarliga konsekvenser detta fått för både enskilda människor och Vetlanda kommun som helhet, tänkte jag om. När ett TV-program får både enskilda människor och en kommun att hamna i kris, finns det anledning att närmare granska programmet och resonera kring ansvaret för konsekvenserna (Hindberg 2007:65).

Här betonas behovet av en genomgripande analys av det intensiva medietryck som ofta är ensidigt till sin natur, och som utsätter människor för mycket stor press medan det pågår. Detta mediefenomen brukar vi i Sverige kalla för mediedrev. Medieforskaren Lars Nord (2001) beskriver det på följande sätt:

En första faktor för att definiera ett mediedrev har därför att göra med antalet medier som agerar och hur de agerar. Blott en tidning ger inget mediedrev och många medier som beskriver en företeelse på en rad olika sätt ger inte heller något drev. Mediedrevet kännetecknas av att ett stort antal medier uppmärksammar den aktuella affären och att de också beskriver den på ett likartat sätt: tar upp samma aspekter, prioriterar likartade infallsvinklar och ger uttryck för samma frågor. /.../ men centralt för företeelsen mediedrev är att den vidare händelseutvecklingen i stort påverkas av mediernas agerande där dessa, mer eller mindre avsiktligt, samspelar med varandra och följer upp varandras uppgifter, går vidare med kompletterade intervjuer och för saken framåt genom egna spekulationer kring den kommande utvecklingen (ibid.: 26).

Vi frågar oss om detta är att betrakta som ett nytt fenomen, specifikt för vår tid, och ett uttryck för den så kallade marknadsdrivna journalistiken. *Infotainment* är ett begrepp som har lanserats för att beskriva den underhållningsinriktade journalistiken, som tycks sprida sig även till nyhets- och faktaprogram. I en alltmer marknadsdriven journalistik, med kampen om att vara först och störst i ett ständigt pågående mediebrus, och med krav från ägare om ständiga upplageökningar och ökade tittarsiffror, ges inte

alltid tid till reflexion och eftertanke. Här finns sannolikt en risk, vilket Nord ovan påpekar, att medierna börjar samspela med varandra och där det till slut blir omöjligt för både enskilda journalister och mediekanalet att stå utanför det så kallade drevet. Då riskerar medierna att försätta enskilda individer eller, likt fallet i Vetlanda, en hel kommun i en form av krissituation.

I nuläget saknas svensk forskning kring detta fenomen, vilket överraskar eftersom man i den offentliga debatten diskuterar ämnet flitigt. Men det behövs en analytisk blick utifrån. I dag diskuteras fenomenet enbart av dem som egentligen var upphovet till detsamma. Mediarepresentanter har haft tolkningsföreträde när det gäller mediernas roll i dessa sammanhang. Därför behövs forskning på området. I föreliggande projekt har vi för avsikt att anta denna utmaning.¹

Syfte och frågeställningar

Projektets övergripande syfte är att analysera mediedrevens inneboende logik och de effekter de kan tänkas ha på samhällsnivå, både när det gäller det politiska klimatet och den journalistiska utvecklingen, samt vilka konsekvenser det kan få för enskilda individer som varit föremål för mediebevakningen.

Exempel på frågeställningar som vi vill besvara är följande:

- Vilka samhälleliga och kulturella faktorer kan tänkas ligga bakom förekomsten av mediedrev?
- Hur kan drevjournalistiken tänkas påverka det samhälleliga debattklimatet?
- Vad kan drevens som fenomen tänkas säga om morgondagens journalistik?
- Finns det möjligen en dold genusordning? Behandlas män och kvinnor olika när drevet går?
- Hur påverkas de enskilda individer som har drabbats av den här typen av medietryck, både under tiden det pågick och i efterhand?

Teori, metod och empiri

Vi avser att välja ut ett antal händelser i Sverige under 2000-talet som har orsakat nationella mediedrev, där fokus har varit på enskilda individer. Vi föreställer oss att ett rimligt omfång torde vara cirka tio till femton olika fall. Det publicerade materialet kommer av förklarliga skäl att vara mycket omfattande kring varje enskilt fall. I nuläget föreställer vi oss att såväl press som etermedier inkluderas i studien. Analysen kommer att utgå från dels själva medieinnehållet, alltså det publicerade materialet, och dels djupintervjuer med de personer som varit föremål för drevet. Avsikten är att dra mesta möjliga nytta av våra olika vetenskapliga bakgrunder och erfarenheter. Vi har därför tänkt oss ett tvärvetenskapligt förfarande. Teoretiskt rör vi oss därför mellan journalistikforskning och etnologi. I detta projekt kommer såväl kvantitativa som kvalitativa metoder att användas.

Innehållsanalysen kommer bland annat att baseras på *Agenda-setting-teorin*. Den grundläggande idén bakom denna teori är att medierna inte bestämmer våra åsikter, utan snarare vad vi ska ha åsikter om, vilket innebär att det som det inte skrivs om kan det heller inte bildas någon opinion kring. Av denna anledning är det således intressant att studera vad och vilka händelser det är som medierna har bevakat och skrivit om. Men det är inte enbart intressant att studera vad som har rapporterats, utan även hur en specifik händelse har gestaltats i medierna. Detta brukar kallas för *second-level of agenda-setting* (McCombs & Shaw 1993). En direkt koppling till denna teori har den så kallade *framing-teorin*, vilken kommer att användas i denna studie. Framing handlar i all enkelhet om att samma verklighet kan beskrivas på olika sätt, vilket i sin tur leder tankarna hos den enskilde läsaren/tittaren i olika riktningar. Enligt Entman (1993) handlar framing om att gestalta någonting och att varje gestaltning är en tolkning av en händelse, vilket i sin tur öppnar för subjektivitet och styrning. Entman (ibid.) menar vidare att gestaltningar eller så kallade *frames* har fyra egenskaper. För det första definieras problemen med hjälp av gestaltningar, för

¹ Naturligtvis kommer vi även att förhålla oss till internationell forskning på området, även om det i huvudsak är svenska förhållanden vi studerar. I dessa studier ligger fokus dock mer på exceptionella händelser, kriser och skandaler än på affärer som rör enskilda individer. I sammanhanget kan dock nämnas Trezise 1980, Lang 1983, Thompson 2000, Busby 2001, Hayden 2002, Good 2003, Apostolidis & Williams 2004.

det andra ges det vägledning om problemens orsak. Den tredje egenskapen är att gestaltningar uttrycker moraliska omdömen. Och slutligen är den fjärde egenskapen att det ges en bild av möjliga lösningar.

I föreliggande projekt kommer olika angreppssätt att kombineras visavi medietexterna. En del av analysen kommer att vara traditionellt kvantitativ/deskriptiv. Vi kommer till exempel att registrera i vilken omfattning vissa aktörer får komma till tals och hur ofta exempelvis vissa adjektiv eller metaforer används. Detta kan vara ett framgångsrikt sätt att avslöja dolda maktstrukturer i rapporteringen. Det latenta innehållet i mediematerialet kommer vi att försöka fånga med hjälp av en kvalitativ analys med vissa inslag av så kallad dialogisk analys (Jensen 1995). Detta innebär att texterna (men det kan också röra sig om tal och bilder) kommer att betraktas som repliker i ett pågående samtal där vi studerar hur metaforer, begrepp och yttranden används, omtolkas och ges nya sammanhang. I analysen kommer vi också att identifiera olika teman och på så sätt tolka texternas latenta betydelser.

Parallellt med att medieinnehållet analyseras enligt ovan, genomförs också ett etnologiskt fältarbete i form av deltagande observationer och djupintervjuer med de tio personer som varit utsatta för omfattande mediebevakning. Detta är inom etnologin och antropologin etablerade och väl beprövade metoder för att närma sig enskilda individers subjektivt upplevda erfarenheter. På detta sätt möjliggörs för forskaren att ta del av den enskildes personliga tolkning av händelsen, med de känslor, funderingar och reflexioner som man kan föreställa sig att exceptionella händelser av det här slaget ger upphov till. Antropologen Michael Jackson använder sig av filosofen Maurice Merleau Ponty's begrepp "lateral displacement" för att beskriva denna typ av fältarbete, där forskarens förståelse är beroende av dennes inlevelseförmåga. Det handlar om att försöka förstå världen såsom den ter sig i någon annans ögon, skriver han: "(...) of seeing an event from *elsewhere* – in the light of other events, from another person's vantage point, or from inhabiting an unfamiliar lifeworld" (Jackson 2006:32, förf. kursiv.) Förståelse, menar Jackson, är avhängig av forskarens empatiförmåga och dennes kapacitet att interagera och konversera med människor, på deras platser och på deras villkor.

Denna typ av metod ger upphov till ett material bestående av fältanteckningar och intervjuutskrifter, där det ena kompletterar det andra. Fördelen med fältdagboken är det kreativa momentet, att utifrån sinnesintryck och minnesbilder skapa en förhoppningsvis inklämmande berättelse om de miljöer och människor man möter (Clifford 1984). I fält kan det understundom också varit nödvändigt att lämna arbetsredskapen, att lägga ifrån sig inspelningsutrustning och anteckningsblock och göra minnesnoteringarna "inne i huvudet" och sedan i efterhand skriva ner dem. En mikrofon eller ett block påminner ständigt om de roller vi är förvisade till, vilket begränsar samtalets möjlighet att röra sig fritt. Fältarbete av detta slag underlättar för forskaren att komma åt det som människor gör, men sällan talar om. Arbetssättet har sin utgångspunkt i sammanhangen, den omgivande och sociala miljön som den enskilde outhärligen finns och verkar i, där man kan få syn på den del av kulturen som för det mesta drar sig undan på grund av sin vardagliga transparens och flyktighet. Intervjuutskriftarna bär på en annan form av dokumentation där den enskildes berättelse kommer till uttryck. Djupintervjuer ger i regel upphov till ett omfattande material som kan analyseras utifrån olika teman eller ordval, där underliggande strukturer i berättelserna kan synliggöras och problematiseras.

Undersökningen är dels tänkt att resultera i delstudier med skilda inriktningar, men ambitionen är även att integrera de olika metoderna och teoretiska perspektiven i projektet som helhet, med det tvärvetenskapliga förfarandet som utgångspunkt. Exempelvis kan projektdeltagarna gemensamt författa en bok som en form av sammanfattning vid projektets slut och även vara varandra behjälpliga i de olika delprojekten.

Projektets samhällsrelevans

Vi vill understryka det stora behovet av en vetenskaplig undersökning av detta slag. Det saknas seriös forskning på området. Mediedrev är ett samhällsfenomen av sin tid: Det förekommer med märkbart ökad frekvens, styrka och omfattning. Sannolikt kommer fenomenet inte att försvinna, utan snarare etableras, som en samhällsföreteelse som människan har att förhålla sig till, nu och i framtiden. Det är därför mycket angeläget att kritiskt analysera drevets inverkan på det samhälleliga och politiska

klimatet, och även på enskilda människors liv. Undersökningen är tänkt att presenteras i vetenskapliga böcker och artiklar, avsedda för en akademisk publik bestående av såväl forskare som studenter, men vi vill också författa en populärvetenskaplig bok, avsedd för journalister och människor i allmänhet. Det är som sagt ett angeläget ämne som intresserar många, inte bara forskare, och därför är det viktigt att den också görs tillgänglig för allmänheten. Båda sökande har bred erfarenhet av att arbeta med universitetets tredje uppgift. Även om vi studerar svenska förhållanden så vill vi samtidigt lyfta fram möjligheten att publicera oss internationellt i form av referee-artiklar i exempelvis *Nordicom Review*, Nordens största medievetenskapliga tidskrift med internationell spridning. Vi vill också understryka att den blivande doktoranden kommer att kunna tillföra ytterligare fördjupning av projektet. Genom sin vetenskapliga specialisering kommer denna person presentera nya idéer och inriktningar. Exempelvis går det att föreställa sig en historisk fördjupning, där mediedrevets utveckling över tid analyseras, eller filosofisk, där mediedrevet som fenomen problematiseras utifrån exempelvis existentiella frågeställningar. I nuläget är det få svenska filosofer som tar sig an mediefrågor, vilket är synd. Medie- och kommunikationsvetenskap är redan ett tvärvetenskapligt ämne och bör så förbli.

Litteratur

Apostolidis, Paul & Williams, Juliet A. 2004. *Public affairs : Politics in the Age of Sex Scandals*. Durham: Duke University Press.

Busby, Robert. 2001. *Defending the American Presidency: Clinton and the Lewinsky Scandal*. New York: Palgrave.

Clifford, James 1984. *On Ethnographic Allegory. I: Writing Culture: The Poetics and Politics of Ethnography*. Clifford, James & Marcus, George E. (red.) Berkely, Ca: University of California Press.

Entman, R.M. 1993. Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm. *Journal of Communication*, 43, nr. 4.

Good, Howard. 2003. *Desperately Seeking Ethics : A Guide to Media Conduct*. (red) Good, Howard. Lanham: Scarecrow Press.

Hayden, Joseph. 2002. *Covering Clinton: The President and the Press in the 1990s*. Westport: Praeger.

Hindberg, Barbro. 2007. *Bakom "fallet Louise"*. Vetlanda: Vetlanda kommun.

Jackson, Michael. 2006. *Existential Anthropology: Events, Exigencies and Effects*. New York: Berghahn Books.

Jensen, K.B. 1995. *The Social Semiotics of Mass Communication*. London: Sage.

Lang, Gladys Engel. 1983. *The Battle for Public Opinion : The President, the Press, and the Polls during Watergate*. New York: Columbia University Press.

McCombs, M.E & Shaw, D.L. 1993. The Evaluation of Agenda-Setting Research: Twenty-Five Years in the Marketplace of Ideas. *Journal of Communication*, 43.

Nord, Lars. 2001. *Statsråden och dreven: Rainer-affären 1983 och Freivaldsaffären 2000*. Stockholm: Stiftelsen Institutet för Mediestudier, rapport nr 1: 2001

Thompson, John B. 2000. *Political Scandal: Power and Visibility in the Media Age*. Cambridge: Blackwell.

Treize, James. 1980. *Watergate: A Crisis for the World : A Survey of British and French Press Reaction toward an American Political Crisis*. Oxford: Pergamon.

Kostnadsberäkning och personal

Huvudansvarig för projektet kommer Mia Marie Lundén Hammarlin att vara. Mia Marie Lundén Hammarlin kommer att disputera vid Etnologiska institutionen april 2008 med avhandlingen Att leva som utbränd. Det bör här påpekas att en stor del av denna etnologiska avhandling behandlar etableringen av fenomenet utbrändhet i svensk press. Mia-Marie Lundén Hammarlin är förutom etnolog också medievetar (60 poäng av fil.mag) och har under många år arbetat med kritisk medieanalys. Hon är också verksam som journalist vid sr och svt. Hon kommer att arbeta 50% av heltid under projektets samtliga tre år. Professor Gunilla Jarlbro, verksam vid Enheten för medie- och kommunikationsvetenskap, kommer att arbeta motsvarande 30 % respektive 20% av heltid under projektiden. Fullständiga CV och publikationslistor lämnas vid begäran. Eftersom projektet har ett tydligt tvärvetenskapligt angreppssätt kan den tilltänkta doktoranden ha en såväl humanistisk som samhällsvetenskaplig bakgrund. Självfallet kommer den blivande doktoranden ha stort inflytande över sitt enskilda avhandlingsarbete, inom projektets föreslagna ram.

Omkostnader för projektet per helår i SEK:

KOSTNADER ÅR 1

Lönekostnad doktorand	208 600
Lönekostnad FD Mia-Marie Lundén Hammarlin 50% av heltid	300 000
Lönekostnad professor Gunilla Jarlbro 30% av heltid	332 000
Totala lönekostnader År	1840 600
Expenser + resor	100 000

Total kostnad År 1 **940 600**

KOSTNADER ÅR 2

Lönekostnad doktorand	429 789
Lönekostnad Mia-Marie Lundén Hammarlin 50% av heltid	315 000
Lönekostnad Gunilla Jarlbro, 20% av heltid, 169 320	
Totala lönekostnader År 2	914 109
Expenser + resor	50 000

Total kostnad År 2 **964 109**

KOSTNADER ÅR 3

Lönekostnad doktorand	468 277
Lönekostnad Mia-Marie Lundén Hammarlin 50% av heltid	327 600
Lönekostnad Gunilla Jarlbro, 20% av heltid	176 092
Totala lönekostnader År 3	971 969
Tryckkostnader	50 000
	1 021 969

Summa kostnader totalt: **2 926 678**

Lund 25 februari 2008
Med hopp om positivt besked och vänliga hälsningar,

Mia-Marie Lundén Hammarlin, mia_marie.lunden@etn.lu.se, 0730/871460
Gunilla Jarlbro, gunilla.jarlbro@mkj.lu.se, 046/2228837

